

Madai Sándor

A jövőből tanulni – Megjegyzések egy tanulmánykötet* kapcsán

Semmi sem állandó, csak a változás örök – utalhatnánk Herakleitosz örökérvényű bölcsességére. A tudomány minden ága folyamatosan változik, új gondolatok törnek át akár több évszázados dogmákat, idéznek elő (kényszerítenek ki?) paradigmaváltást, szabnak új feladatokat, új irányokat a kutatásnak. A változásnak számos oka lehet, egyebek mellett elképzelhető, hogy az élet involválja azokat; nem kívánatos jelenség, de sajnos napjainkban sem elképzelhetetlen, hogy gazdasági kényszerpálya szab új irányt egy-egy kutatásnak, mert a korábbi már nem lehet finanszírozni, s a szakember kénytelen az anyagi erőforrásokhoz igazodó lehetőségek felé nyitni.

E változások azonban a diszciplínák többségének immanens jellemzői, természetes velejárói, amelyek feltételeznek egyfajta folyamatosságot, a változás állandóságát. Kevés – talán egyetlen – olyan terület van, amelyre viszont egy-egy határozott „mozdulat” képes pillanatok alatt hatást gyakorolni. Ez a terület nem más, mint a jogtudomány. A tudomány palettájának e több szempontból is sajátos szegmense azonban ebből az aspektusból is különbözik a többitől. A jogalkotó kötelező erejű döntése alapvetően meghatározhat kutatási irányokat. Amiben ez más például a korábban említett külső kényszerítő erőkhöz képest, az az, hogy – szemben más kutatások lassú változásával – egy rendkívül éles cezúra – az adott jogszabály hatálybalépésének dátuma – determinálhatja a folyamatokat: tör ketté, esetleg indít el új kutatásokat. Ha a kutató olyan jogintézményt, területet stb. kutat, amelyet a jogalkotó módosítási szándéka érint, jó eséllyel avanszál kutatása jogtörténetivé, ami persze nem baj, de a hatályos (élő) jogot kutatók számára fontos, hogy aktuális legyen munkájuk, s így a tudomány mellett a gyakorló jogásztársadalom számára is segítséget nyújtson. Ha tehát egy

jogintézményről dönt a normaalkotó, azzal alapvető hatás gyakorolhat az adott terület tudományos közegére is.

A teljesség kedvéért azt is meg kell jegyeznünk, hogy a jogi szabályozás változásában megfigyelhető egy sajátos, antagonisztikus ellentmondás. A közel húsz esztendeje Európa középső és keleti részén bekövetkezett társadalmi változások értelemszerűen magukkal hozták a jogi szabályozás változását is. Ez hazánkban olyan „jól” sikerült, hogy a felgyorsult jogalkotás eredményeként létrejött egy-egy új jogi norma alkalmazása már-már sok, nagy tapasztalattal rendelkező jogalkalmazónak is fejtörést okoz, nem egyszer magának a normaszövegnek az értelmezése is komoly szakmai kihívás. Nyilvánvaló, hogy a normakövető jogalanyok számára a jogszabályok gyors módosulása alkalmazkodási kötelezettséget teremt, hiszen ehhez kell igazítani mindennapi tevékenységüket. Azonban a gyors változás gyakran jelentős mértékű módosulást is magával hoz, ez pedig már annak a lehetőségét is felveti, hogy még a leglelkiismeretesebb jogalanyok sem tudják nyomon követni a nagymennyiségű és gyors változást, ami már a normához kötődő jogbiztonság alkotmányi szintű garanciájának való megfelelését is megkérdőjelezi. De miért is tekinthetjük antagonisztikusnak ezt az ellentétet? Azért, mert a pólus másik végén a tudományos kutatók helyezkednek el – akik bár jogalanyként szintén ráncolják homlokukat a fentiek miatt – ám kutatóként lehet, hogy hálát adnak a jogalkotónak, mivel az új jogi környezet egyúttal új tudományos lehetőségek terepét is kínálhatja számukra; a jogszabályok gyakori módosulása tehát újabb és újabb inspirációt is jelenthet sokaknak közülük. A debreceni Jogi Kar néhány oktatója a jogtudomány e folyton változó végtelenjének Szküllái és Kharübdiszzei között próbált utat találni magának, amikor néhány aktuális, ám mégis állandó mozgásban lévő témakört mutatott be az érdeklődőknek.

A kötet első tanulmánya – *Angolszász jogintézmények megjelenése társasági jogunkban: a board rendszer* – a gazdasági jog területére vezet bennünket. Nem vitás, hogy a rendszerváltás után a gazdasági változások szinte automatikusan hatottak a jogi szabályozók újragondolására. Nyilvánvaló, hogy eltérő gazdaságpolitikai koncepció eltérő jogi háttérrel igényel, s ezt a követelményt felismerve a jogalkotó – több-kevesebb sikerrel – próbál(t) eleget tenni ezeknek a gazdasági igényeknek. Nem feltételezhetjük azonban, hogy a külföldi folyamatok megállnak hazánk határánál – pedig a legutóbbi gazdasági világválság esetében is sokan örültünk volna egy hasonló jelenségnek –, s ebből következően a gazdasági jog szférája is folyamatos mozgásban van, gyakorta változik. Ennek a masszív változásnak az egyik következménye az angolszász jogterületen már működő, de a kontinentális Európában még kevéssé ismert board rendszer elterjedése. A fogalom a gazdasági társaságok vállalatirányításának egyik típusa a kontinentális jogrendszerekben ismert – német gyökerekkel rendelkező – kétszintű irányítás mellett. A tanulmány betekintést enged e sajátos intézmény jogpolitikai háttérébe, valamint az amerikai típusú vállalatirányítási rendszer koncepciójába.

* A jövőből tanulni – Néhány aktuális kérdés a jog világából: tanulmánykötet. Szerk. Siska Katalin, Szabó Krisztián. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2007.

A következő értekezés – *A magyar büntető eljárásjog fejlődési irányai* – szintén rendelkezik angolszász relevanciával. A szerzők – miként azt a cím is jelzi – nem ragadnak ki egy jogintézményt vizsgálódásaik során a büntető eljárásjog területéről, hanem a 2003-ban hatályba lépett új büntető eljárási törvény néhány koncepcionális kérdését veszik górcső alá, s elemzik azokat. Az illetén típusú megközelítés lehetővé teszi azt, hogy a szegmentális vizsgálat mellett képet kaphassunk az egész jogszabály koherenciájáról vagy éppen inkohereciájáról, különösen néhány angolszász jogi megoldás hazai implementációja kapcsán.

Az elsőhöz hasonlóan szintén nemzetközi aspektussal bír egy másik esszé – *A felsőoktatás munkajogi szabályozásának nemzetközi környezete* –, amely egy rendkívül aktuális problémakör európai áttekintését adja. Valóban európai kitekintés keretében szembesülhetünk a külhoni jogi megoldásokkal, s ez annál is inkább hangsúlyos, mert így érzékelhetjük azt is, hogy a bolognai folyamat gyakorolt-e, és ha igen, milyen hatást a felsőoktatás alkalmazottaira vonatkozó jogi környezetre.

A következő tanulmány – *A mediáció fejlődéséről dióhéjban* – egy, a jogtudományon belül is interdiszciplinárisnak tekinthető, szintén a külföld által inspirált jogintézményt vizsgál. A mediáció – közvetítói eljárás – lényege, hogy a felek között kialakult konfliktust feloldja, s elősegítse a viták rendezését. Bár maga a mediáció számos jogágban teret követelt magának, ezúttal a munkajogi és a büntetőjogi konfliktusfeloldó szerepéről szerezhethünk információkat.

A Modernizálódó közigazgatás, avagy újdonságok a Ket-ben (a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényben) címmel a közigazgatási jog területére kalauzol minket a szerző. A kérdésben elmélyedve megállapíthatjuk, hogy a nevezett jogszabály mindenképpen érdemi, s nem pusztán jogtechnikai újításnak volt tekinthető. Maga a Ket. hatálybalépésével alapjaiban változott meg a korábbi jogalkotói szemlélet, s végigolvasva a szerző gondolatait, megállapíthatjuk, hogy a közigazgatási hatósági eljárás valamennyi momentumát jelentős mértékben érinti a változtatás.

A nemzetközi jog területére tartozó írás – *A Biztonsági Tanács átalakítására vonatkozó reformelképzelések* – az ENSZ talán egyik legfontosabb szervének jövőbeni szerepével, jogi helyzetével foglalkozik. Aki csupán egy kissé is ismeri az Egyesült Nemzetek Szervezetének e politikai kérdések rendezésében kulcsszerepet játszó testületét, az pontosan tudja, hogy milyen hatalom koncentráldódik „kezében”. Nem mindegy azonban, hogy e hatalmat milyen összetételű szervezet képviseli, kik vállalnak szerepet állandó jelleggel munkájában, és kik nem. Szintén fontos mindezekon túl, hogy egy-egy probléma megoldása során az egyes tagok véleménye milyen súllyal esik latba. E kérdések megválaszolásán túl, a jogi környezet átalakítására vonatkozó alternatív lehetőségeket is felvázolják a szerzők.

Egy rendkívül összetett és szerteágazó téma kapcsán megfogalmazott gondolatokkal találkozhatunk a *Néhány adaptált (és adoptált) gondolat a jogászképzés jövőjéről (globalizálódás – europaizálódás)* című értekezésben. Feltétlenül utalnunk kell arra, hogy a tanulmányt hitelesebb szerző aligha alkothatta volna meg, hiszen P. Szabó Béla a Debreceni Egyetemen 1996-ban újraindított jogászképzésért felelős Jog- és Államtudományi Intézetnek igazgatóhelyetteseként, majd igazgatójaként, s a karrá válást követően első dékánjaként olyan munkát végzett, amelyért mindenki, aki a debreceni jogászképzés ügyét valaha is sajátjának érezte, mindenkor hálával tartozik. A szerző autentikus megállapításaihoz tehát nem férhet kétség, s gondolatai által nem csupán a debreceni jogászképzés sajátosságaival szembesülhetünk, hanem országos viszonylatban is pontos képet kaphatunk a felsőoktatás e jelentős szegmenséről. Csupán halkán állapítom meg, hogy a vizionált negatív tendenciák közül számos sajnos mára valósággá vált...

A kötetben szereplő utolsó munka – *Múlt, jelen, jövő – gondolatok az Emberi Jogok Európai Bírósága nemzetközi emberi jogvédelmi szerepéről* – szintén nemzetközi kitekintésként foglalkozik a jogvédelem egy olyan sajátos intézményével, ami Európában fontos és határozott sarokköve az emberi jogok érvényesítésének, illetve úttörője a gyakran csupán távolba vesző körülírással megfogalmazott elvárások tartalommal való kitöltésében.

Láthatjuk tehát, hogy színes repertoár fogad minket a kötetet kinyitván, mindenki találhat érdeklődési körének, esetleg kutatási témájának megfelelőt a tanulmányok között. Ajánlhatjuk figyelmébe azoknak is, akik nem rendelkeznek jogi végzettséggel, jogi vénával: a közérthető stílus garancia arra, hogy senki kíváncsiságának nem vet gátat a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának gondozásában megjelent kötet.